

Copyright © The Author(s). This is an open access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution License 4.0 (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>).

DOI: <http://doi.org/10.32702/2307-2105.2026.3.14>

УДК: 657.37:336.226.322

О. В. Назаренко,

д. е. н., професор, професор кафедри обліку і оподаткування,

Сумський національний аграрний університет, м. Суми

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-7546-174X>

ОБЛІКОВА ПОЛІТИКА, ДОКУМЕНТУВАННЯ, ЗВІТУВАННЯ ТА КОНТРОЛЬ РОЗРАХУНКІВ З ПДВ: СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО МІНІМІЗАЦІЇ ПОДАТКОВИХ РИЗИКІВ

O. Nazarenko,

Doctor of Economic Sciences, Professor, Professor of the Department of

Accounting and Taxation, Sumy National Agrarian University, Sumy

ACCOUNTING POLICY, DOCUMENTATION, REPORTING, AND CONTROL OF VAT CALCULATIONS: MODERN APPROACHES TO MINIMIZING TAX RISKS

Метою підготовки даної наукової статті є систематизація та критичне осмислення існуючих підходів, наукове обґрунтування та розроблення практичних рекомендацій щодо вдосконалення облікового

супроводження, формування окремих компонент облікової політики, організації контролю та представлення у звітності ПДВ в умовах трансформації економічного середовища.

Визначено, що облікова політика, документування, звітування та контроль розрахунків з ПДВ перебувають у центрі уваги сучасних як науковців, так і практиків, оскільки ефективність функціонування системи даного податку значною мірою залежить від якості сформованої облікової інформації. Питання форми закріплення правил обліку ПДВ окрім методологічного має й управлінсько-правовий характер. Правильно структурована система внутрішніх документів сприяє мінімізації податкових ризиків, підвищенню прозорості облікових процедур та формуванню належної доказової бази у випадку виникнення спорів з контролюючими органами. Узагальнено особливості відображення в обліковій політиці порядку визнання та віднесення до витрат сум податкових зобов'язань з ПДВ, що виникають у специфічних податкових ситуаціях (компенсуючі зобов'язання, коригування за результатами річного перерахунку, списання непідтвердженого податкового кредиту тощо).

Визначено, що бухгалтерська довідка у сфері обліку ПДВ являє собою не формальну процедуру, а важливий елемент системи внутрішнього контролю, управління податковими ризиками та правового захисту окремого підприємства. Її належне оформлення свідчить про високий рівень організації обліку та професійну відповідальність бухгалтера. Крім того, чітко регламентована система синтетичних і аналітичних рахунків сприяє формуванню належної доказової бази у разі проведення податкових перевірок. Деталізовано перелік субрахунків для синтетичного та аналітичного обліку, особливу увагу приділено узагальненню обліково-звітного супроводження, складовим внутрішнього контролю розрахунків окремого бізнес-суб'єкта щодо ПДВ.

The purpose of this scientific article is to systematize and critically analyze existing approaches, provide scientific justification, and develop practical recommendations for improving accounting support, forming individual components of accounting policy, organizing control, and presenting VAT in reporting in the context of economic transformation.

It has been determined that accounting policy, documentation, reporting, and control of VAT calculations are the focus of attention of both scientists and practitioners today, since the effectiveness of the functioning of this tax system largely depends on the quality of the accounting information formed. The issue of the form of fixing VAT accounting rules is not only methodological but also managerial and legal in nature. A properly structured system of internal documents helps to minimize tax risks, increase the transparency of accounting procedures, and form an adequate evidence base in the event of disputes with regulatory authorities. The features of reflecting in the accounting policy the procedure for recognizing and attributing to expenses the amounts of VAT tax liabilities arising in specific tax situations (compensatory liabilities, adjustments based on the results of the annual recalculation, write-off of unconfirmed tax credit, etc.) are summarized.

It has been determined that an accounting reference in the field of VAT accounting is not a formal procedure, but an important element of the internal control system, tax risk management, and legal protection of an individual enterprise. Its proper execution indicates a high level of accounting organization and professional responsibility of the accountant. In addition, a clearly regulated system of synthetic and analytical accounts contributes to the formation of an adequate evidence base in the event of tax audits. The list of sub-accounts for synthetic and analytical accounting is detailed, with particular attention paid to the generalization of accounting and reporting support and the components of internal control of VAT calculations for individual business entities.

Ключові слова: бухгалтерський облік, документація, звітність, контроль, облікова політика, податок на додану вартість, податковий ризик, управління.

Keywords: accounting, documentation, reporting, control, accounting policy, value added tax, tax risk, management.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Облікова політика, документування, звітування та контроль розрахунків з податку на додану вартість (далі ПДВ) у контексті сучасних підходів до мінімізації податкових ризиків мають не лише теоретичне значення для розвитку бухгалтерської науки, але й вагомий прикладний цінність для практики функціонування підприємств у середовищі цифровізованого податкового адміністрування. У практичній площині це проявляється фрагментарністю підходів до організації облікового супроводження та відображення у звітності операцій з ПДВ, а також недостатністю методичному опрацюванні їх закріплення в обліковій політиці.

Актуальність проблеми посилюється в умовах функціонування системи електронного адміністрування ПДВ, що істотно підвищила рівень формалізації податкових процедур, залежність податкового кредиту від технічних аспектів реєстрації податкових накладних та інтенсивність фіскального контролю. Вирішення зазначеної проблеми тісно пов'язане з такими важливими науковими та практичними завданнями, як удосконалення окремих методичних компонентів обліку податків, підвищення якості інформаційного наповнення податкової звітності, формування ефективних механізмів внутрішнього податкового контролю та мінімізації податкових ризиків суб'єктів господарювання в умовах сьогодення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематика організації облікового супроводження податку на додану вартість, його відображення в обліковій політиці, звітності підприємства, а також побудови ефективної

системи контролю розрахунків з бюджетом, посідає провідне місце у сучасних дослідженнях з даної тематики. Це зумовлено тим, що механізм адміністрування ПДВ відзначається високим рівнем нормативної деталізації, складністю процедур ідентифікації податкових зобов'язань і податкового кредиту та значною кількістю специфічних податкових ситуацій. Застосування інформаційно-комунікаційних технологій, функціонування електронних реєстрів податкових накладних, автоматизованих систем моніторингу податкових ризиків зумовлюють необхідність удосконалення внутрішніх облікових процедур, адаптації облікової політики до змін законодавства та підвищення рівня аналітичності облікових даних. Зазначені питання перебувають у фокусі постійної уваги як вітчизняних, так і зарубіжних науковців, що зумовлено високою фіскальною значущістю ПДВ, складністю механізму його справляння та зростанням ролі інформаційних технологій у податковому адмініструванні. Значну увагу розвитку теоретичних положень і методичних підходів щодо організації обліку ПДВ, його відображення в обліковій політиці та звітності підприємств приділили численні вітчизняні науковці та практики: І.К. Дрозд, [1], Ю. Коваленко [3], Г.Б. Назарова, [1], І.М. Назаренко [4], Н.В. Овчарова [6], В.Я. Плаксієнко [7] та інші. Зазначені вчені сформували концептуальну базу для подальшого вдосконалення методології обліку податку на додану вартість, розроблення рекомендацій щодо оптимізації системи рахунків, удосконалення механізмів документального забезпечення та посилення контрольної функції бухгалтерського обліку в умовах трансформації податкового адміністрування.

І.К. Дрозд, Г.Б. Назарова зазначають, що відповідно до вимог Податкового кодексу України всі платники ПДВ при продажу товарів, робіт послуг покупцям складають податкові накладні на суму продажу разом із ПДВ в електронній формі та обов'язково реєструють у Єдиному реєстрі податкових накладних (далі ЄРПН) через електронний кабінет або за допомогою спеціалізованого програмного забезпечення, наприклад,

«М.Е.Doc», Арт-звіт плюс, «Бухгалтерія онлайн» від Приватбанку, iFin, Соната [1].

У своїй науковій праці В.Я. Плаксієнко наголошує, що у науковій літературі та професійних дискусіях сформувалося кілька підходів до організації синтетичного обліку операцій у межах СЕА ПДВ. Узагальнення відповідних позицій дає підстави стверджувати, що найбільш обґрунтованим з погляду фундаментальних принципів економічної теорії, зокрема принципів відокремлення активів, достовірності оцінки та превалювання сутності над формою, є: виокремлення спеціального субрахунка для обліку розрахунків з ПДВ у системі електронного адміністрування, віднесення сум коштів, що обліковуються на електронному ПДВ-рахунку, до складу дебіторської заборгованості платника податку щодо ДКСУ як розпорядника відповідних рахунків [7].

Господарюючі суб'єкти самостійно формують власну облікову політику на підставі НП(С)БО чи МСФЗ, а також інших діючих нормативно-правових актів у сфері бухгалтерського обліку. До компетенції підприємства належить не лише визначення методів оцінки, визнання об'єктів обліку, а й установлення порядку аналітичного та синтетичного обліку, включно з можливістю запровадження (за потреби) додаткових субрахунків. Порядок імплементації нових субрахунків та специфічних правил їх застосування (в т.ч. щодо ПДВ) доцільно закріпити в обліковій політиці окремого бізнес-суб'єкта [5].

Н.В. Овчарова переконує, що підприємства мають формувати облікову політику виважено та ретельно, враховуючи всі особливості облікового супроводження ПДВ, передбачені діючим податковим законодавством. Врахування зазначених аспектів в подальшому значно уможливить полегшення роботи з обліку ПДВ, сприятиме запобіганню виникненню проблемних та штрафоформуючих ситуацій на сучасних підприємствах [6].

Запровадження воєнного стану в Україні спричинило зміни у податковій політиці, зокрема у сфері адміністрування ПДВ. Проблема

полягає в тому, що значна частина господарюючих суб'єктів опинилася в умовах обмеженого доступу до інформаційних систем, електронних кабінетів платників податків та первинної документації. Це унеможлиблює дотримання встановлених законодавством строків і процедур формування податкових зобов'язань (ПЗ), податкового кредиту (ПК), що призводить до порушень податкової дисципліни, фінансових санкцій, виникнення податкових спорів [4].

Формулювання цілей статті. Метою підготовки даної наукової статті є систематизація та критичне осмислення існуючих підходів, наукове обґрунтування та розроблення практичних рекомендацій щодо вдосконалення облікового супроводження, формування окремих компонент облікової політики, організації контролю та представлення у звітності ПДВ в умовах трансформації економічного середовища.

Виклад основного матеріалу дослідження. Економічна природа ПДВ зумовлює поєднання двох ключових функцій: фіскальної, що полягає у формуванні значної частини доходів державного бюджету, та регулюючої, спрямованої на вплив на ціноутворення, споживчий попит, інвестиційну активність і розвиток окремих секторів економіки. Реалізація принципу податкового кредиту забезпечує усунення ефекту «податкового каскаду» та запобігає повторному оподаткуванню однієї і тієї самої вартості. Економічна сутність ПДВ полягає в оподаткуванні лише приросту вартості, створеного на кожному етапі виробничо-збутового ланцюга, що забезпечує дотримання принципів податкової нейтральності та пропорційності податкового навантаження реальним фінансовим результатам діяльності суб'єктів господарювання. Запровадження цього підходу дало змогу підвищити прозорість податкових розрахунків, зменшити цінові викривлення та забезпечити стабільність бюджетних надходжень.

Водночас практика адміністрування ПДВ в Україні відзначається високим ступенем формалізації та значною залежністю від електронних процедур здійснюваного податкового контролю. Це обумовлює зростання

транзакційних витрат платників податків, підвищення податкових ризиків і кількості спорів між суб'єктами господарювання та контролюючими органами, що суттєво відрізняє національну модель від переважної більшості європейських юрисдикцій, де пріоритетним вважається економічний зміст операцій, а не формальні ознаки їх документального оформлення. Таким чином, ПДВ у сучасних умовах виступає не лише дієвим фіскальним інструментом, а й складним елементом системи податкового регулювання та бухгалтерського обліку, ефективність застосування якого значною мірою залежить від якості нормативного забезпечення, стабільності діючого податкового законодавства та рівня податкової культури безпосередніх учасників економічних відносин. Згідно норм розділу V ПКУ [8], порядок формування податкових зобов'язань і податкового кредиту, а також умови їх коригування мають бути забезпечені відповідним документальним підтвердженням та відображенням у діючій системі бухгалтерського обліку.

Обрання облікової моделі безпосередньо пов'язане із наявними технічними можливостями програмного забезпечення, що використовується підприємством для автоматизації власних обліково-фінансово операцій. Сучасні бухгалтерські програмні продукти та інтегровані ERP-системи сприяють забезпеченню можливості реалізації різних алгоритмів обліку ПДВ – від базових, що орієнтовані на формування регламентованої податкової звітності, до розширених, які передбачають більш детальну аналітику за видами проваджуваних операцій, ставками оподаткування, контрагентами, структурними підрозділами та напрямками використання активів [5]. У межах умовно спрощеної моделі обліку ПДВ обмежується рівень аналітичної деталізації та кількість реалізуємих контрольних процедур. Такий підхід зазвичай застосовується суб'єктами малого підприємництва з однорідною структурою операцій та незначним обсягом податкових зобов'язань і податкового кредиту. Його перевагою являється мінімізація витрат на облікове супроводження та скорочення часу на обробку первинних документів, проте він знижує можливості своєчасного виявлення

податкових ризиків і можливих внутрішніх помилок. Натомість розширена модель обліку ПДВ передбачає багаторівневу систему аналітичних рахунків, автоматизований контроль за коректністю процесу формування податкових зобов'язань і податкового кредиту, облік коригувань відповідно до норм статті 192 ПКУ, нарахування умовних податкових зобов'язань у випадках, визначених статтею 198.5 ПКУ, а також відображення операцій, що підлягають пропорційному розподілу податкового кредиту. Даний підхід притаманний для середніх і великих підприємств, суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності та компаній зі складною організаційною структурою, для яких ПДВ істотно впливає на ліквідність, наявні грошові потоки та податкові ризики.

Особливої уваги потребує врегулювання порядку відображення у витратах сум податкових зобов'язань з ПДВ, які виникають у специфічних податкових ситуаціях (рисунок 1).

У теоретичному та прикладному аспектах регламентація порядку ведення обліку ПДВ може бути здійснена шляхом розроблення окремого внутрішнього нормативного документа — наприклад, спеціалізованого «Положення про організацію бухгалтерського обліку ПДВ». Такий підхід дозволяє систематизувати методичні аспекти формування податкових зобов'язань і податкового кредиту, визначати алгоритми документування специфічних операцій, встановлювати порядок внутрішнього контролю та розмежовувати відповідальність посадових осіб. Водночас позиція Міністерства фінансів України зводиться до доцільності відображення відповідних методичних підходів саме в Положенні про облікову політику підприємства. Такий підхід обґрунтовується тим, що облікова політика є офіційно визнаним інструментом регламентації принципів, методів і процедур ведення бухгалтерського обліку, а отже — логічним місцем для закріплення рішень щодо порядку відображення операцій з ПДВ.

Особливості відображення в обліковій політиці та порядок віднесення до витрат сум податкових зобов'язань з ПДВ, які виникають у специфічних податкових ситуаціях

Порядок включення до складу витрат сум компенсуючих податкових зобов'язань, нарахованих відповідно до п. 198.5 та п. 199.1 ПКУ у разі використання товарів, робіт або послуг у негосподарській діяльності, в операціях, звільнених від оподаткування ПДВ, або таких, що не є об'єктом оподаткування, у т.ч. при зміні напрямку їх використання. З практичної точки зору доцільним є безпосереднє віднесення таких сум до витрат звітного періоду, наприклад, із застосуванням субрахунку 949 «Інші витрати операційної діяльності», що відповідає принципу нарахування та забезпечує своєчасне відображення податкового навантаження у фінансовому результаті.

Механізм обліку сум додатково нарахованих податкових зобов'язань за результатами річного перерахунку відповідно до п. 199.4 ПКУ, який здійснюється у зв'язку з частковим використанням товарів і послуг в оподатковуваних та неоподатковуваних операціях. Закріплення такого порядку в обліковій політиці дозволяє уникнути різночитань щодо моменту визнання витрат та забезпечує порівнянність фінансових показників у динаміці.

Порядок списання сум ПДВ, не підтверджених зареєстрованими в ЄРПН податковими накладними поставачальників після закінчення граничного строку в 1095 днів, передбаченого п. 198.6 ПКУ для реалізації права на податковий кредит. Такі суми економічно втрачають ознаки активу та повинні визнаватися витратами підприємства з одночасним коригуванням податкового обліку.

Рис. 1. Особливості відображення в обліковій політиці та порядок віднесення до витрат сум податкових зобов'язань з ПДВ, які виникають у специфічних податкових ситуаціях

Джерело: узагальнено автором на підставі [8].

З практичної точки зору слід враховувати й адміністративний аспект. Більшість представників контролюючих органів та фахівців фінансових служб традиційно оперують категорією «облікова політика підприємства» як базовим внутрішнім документом, що визначає методологію обліку. Натомість такі інструменти, як окремі внутрішні положення з бухгалтерського обліку або накази про організацію бухгалтерського обліку, хоча й не суперечать законодавству, часто не сприймаються як стандартна практика нормативного оформлення облікових процедур. У зв'язку з цим

доцільним видається інтегрований підхід: ключові методичні положення щодо обліку ПДВ (вибір субрахунків, порядок відображення коригувань, алгоритми розподілу податкового кредиту, оформлення бухгалтерських довідок тощо) закріплювати в обліковій політиці, а деталізовані процедури — у додатках або окремих внутрішніх регламентах. Така модель забезпечує одночасно нормативну визначеність, зручність практичного застосування та належний рівень правового захисту підприємства під час податкового контролю.

У практиці ведення бухгалтерського обліку податку на додану вартість досить поширеними є ситуації, коли господарські операції або облікові події не супроводжуються первинними документами у традиційному розумінні (видатковими накладними, актами виконаних робіт, податковими накладними тощо), проте потребують обов'язкового відображення у системі бухгалтерського обліку. Йдеться, зокрема, про випадки внутрішніх розрахунків, перерозподілу податкового кредиту, нарахування компенсуючих податкових зобов'язань, виправлення помилок, здійснення річного перерахунку частки використання товарів/послуг в оподатковуваних операціях та інші коригувальні процедури. У таких обставинах належним інструментом документального оформлення виступає бухгалтерська довідка як різновид первинного документа, що складається підприємством самостійно. Правові підстави для її застосування визначені статтею 9 Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» від 16.07.1999 № 996-XIV, відповідно до якої підставою для бухгалтерського обліку господарських операцій є первинні документи, що містять обов'язкові реквізити та фіксують факт здійснення операції. Типові випадки застосування бухгалтерської довідки при здійсненні облікових операцій щодо ПДВ узагальнено на рисунку 2.

Негосподарське використання товарів/послуг. Нарахування «умовних» податкових зобов'язань (ст. 198.5 ПКУ), коли довідка підтверджує суму, яка переноситься в облік.

Безоплатна передача майна. Виникає ПЗ з ПДВ, але відсутня накладна від контрагента, довідка обґрунтовує суму зобов'язань і бухгалтерську проводку.

Коригування у зв'язку з помилками. Якщо податкова накладна виправлена, а бухгалтерський запис треба підлаштувати, тоді довідка пояснює підставу й дату коригування.

Закриття субрахунків 643 і 644. Технічні записи з перенесення ПЗ/ПК у фінальне сальдо рахунку 641 – довідка підтверджує операцію та забезпечує контроль.

Від'ємне значення ПДВ / бюджетне відшкодування. Для обґрунтування суми, яка переходить у наступний період або заявляється до відшкодування. Довідка виступає внутрішнім підтвердженням розрахунку.

Рис. 2. Типові випадки застосування бухгалтерської довідки при здійсненні облікових операцій щодо ПДВ

Джерело: узагальнено автором на підставі [3,8].

У практиці ведення обліку ПДВ бухгалтерська довідка представляє собою важливий внутрішній обліковий документ, який використовується для належного документального оформлення операцій, що не завжди супроводжуються окремими первинними документами або потребують додаткових розрахунків та обґрунтувань. Бухгалтерська довідка у таких ситуаціях виступає інструментом професійного судження бухгалтера, що дозволяє формалізувати розрахунок, зафіксувати підстави та алгоритм визначення сум, а також забезпечити логічну узгодженість між даними фінансової та податкової компонент обліку. Необхідність формування бухгалтерських довідок при обліковому супроводженні ПДВ візуалізовано на рисунку 3.

<i>Документальне підтвердження господарської операції. У разі проведення податкової перевірки бухгалтерська довідка слугує належним доказом правомірності здійснених записів у бухгалтерських регістрах. Вона містить розрахунок, посилення на нормативні положення та пояснення економічної сутності операції, що мінімізує ризики донарахувань.</i>	<i>Забезпечення прозорості та обґрунтованості облікових рішень. Довідка демонструє логіку професійного судження бухгалтера, розкриває джерела формування показників і методику їх розрахунку. Це підвищує якість внутрішнього контролю та сприяє зрозумілості облікової інформації для керівництва, аудиторів та контролюючих органів.</i>
Необхідність формування бухгалтерських довідок при обліковому супроводженні ПДВ:	
<i>Посилення контрольної функції обліку. Систематичне оформлення бухгалтерських довідок дозволяє уникнути накопичення «неврегульованих» або економічно необґрунтованих залишків на субрахунках 643 і 644, своєчасно виявляти помилки та підтримувати коректність аналітичного обліку ПДВ.</i>	<i>Юридичний захист підприємства. Бухгалтерська довідка є первинним документом за умови дотримання встановлених вимог до його оформлення. Вона має доказову силу в адміністративних та судових спрах, підтверджуючи добросовісність платника податків і належну організацію облікового процесу.</i>

Рис. 3. Необхідність формування бухгалтерських довідок при обліковому супроводженні ПДВ

Джерело: узагальнено автором на підставі [3,8].

З метою оптимізації інформативності бухгалтерського обліку та посилення внутрішнього податкового контролю доцільним є здійснення деталізованого поділу додаткових субрахунків обліку податкових зобов'язань і податкового кредиту, зокрема в межах рахунків 643 «Податкові зобов'язання» та 644 «Податковий кредит» (рисунок 4). Відповідна деталізація має знайти належне представлення в положеннях облікової політики окремого бізнес-суб'єкта [5].

Імплементация запропонованої системи синтетичних і аналітичних рахунків у частині обліку ПДВ створює передумови для формування цілісної, логічно структурованої інформаційної бази щодо руху сум ПЗ та ПК. Чітка деталізація облікових показників за видами операцій, контрагентами, напрямками використання активів і податковими періодами забезпечує належний рівень аналітичності даних та їх узгодженість із показниками податкової звітності.

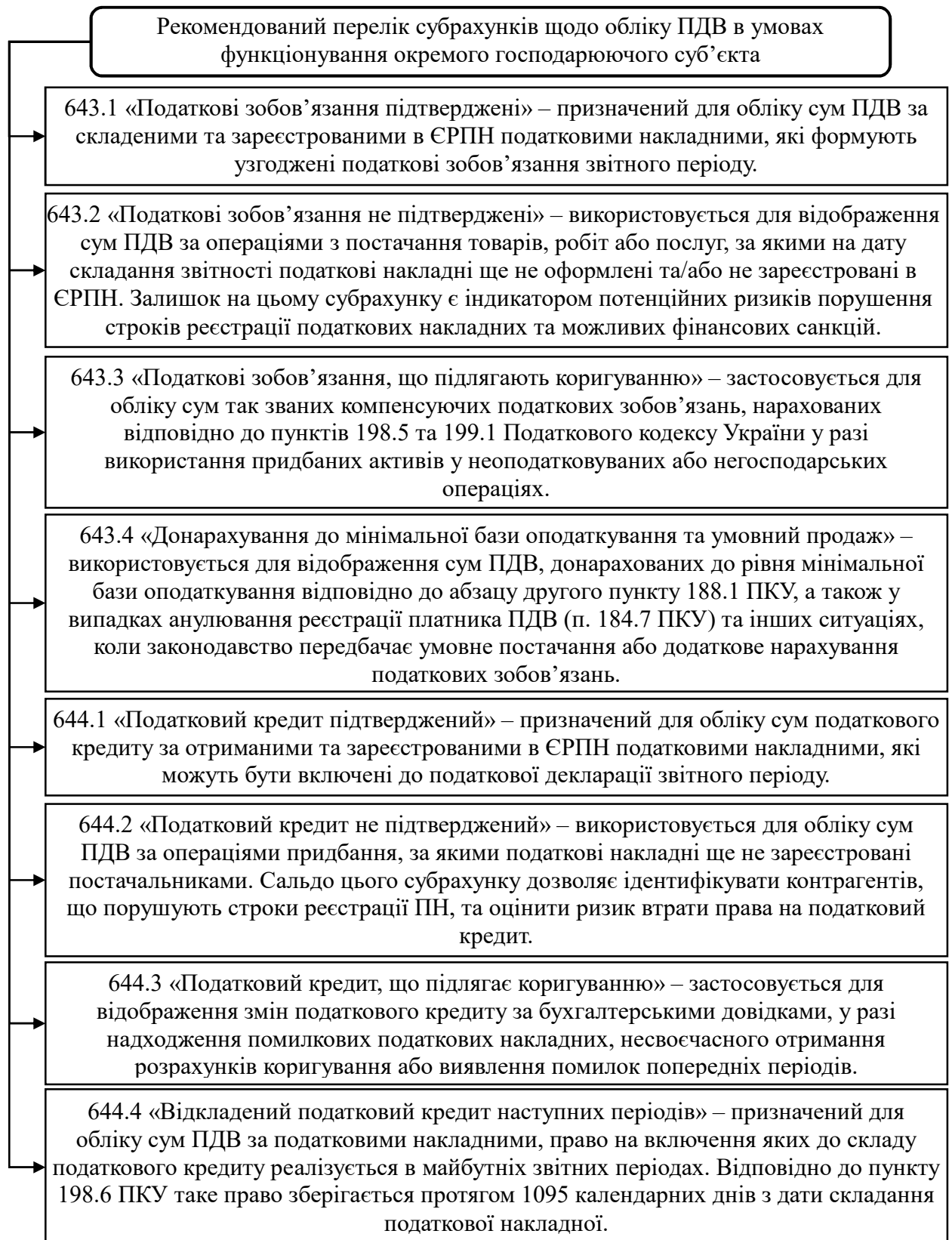

Рис. 4. Рекомендований перелік субрахунків щодо обліку ПДВ в умовах функціонування окремого господарюючого суб'єкта

Джерело: сформовано та доповнено автором на підставі [2,3,5,8].

Якісна взаємодія аналітичного та синтетичного рівнів бухгалтерського обліку виступає необхідною передумовою забезпечення достовірності податкових розрахунків та мінімізації ризику помилок під час формування декларації з ПДВ. Узагальнене обліково-звітне супроводження, компоненти контролю розрахунків окремого бізнес-суб'єкта щодо ПДВ представлено у таблиці 1.

Таблиця 1. Обліково-звітне супроводження, компоненти контролю розрахунків окремого бізнес-суб'єкта щодо ПДВ

Обліково-звітне супроводження	Окремі компоненти звірки			
	Податковий кредит	Податкові зобов'язання	Визначення результату	Сплата / відшкодування
Аналітичний облік (податкові накладні / розрахунки коригування, контрагенти)	Отримані податкові накладні, зареєстровані в ЄРПН	Виписані податкові накладні, зареєстровані в ЄРПН	Різниця: податкове зобов'язання – податковий кредит відповідно реєстру податкових накладних	–
Синтетичний облік (бухгалтерські рахунки)	Дебет 641/ПДВ (обіг по дебету рахунку)	Кредит 641/ПДВ (обіг по кредиту рахунку)	Сальдо субрахунку 641/ПДВ	Погашення: Дебет 641 – Кредит 315/311
Податкова декларація з ПДВ (окремі рядки)	10 (Придбання (виготовлення, будівництво, спорудження, створення) товарів / послуг та необоротних активів на митній території України), 11 (Ввезені на митну територію України товари, необоротні активи).	1.1 (Операції, що оподатковуються за основною ставкою), 1.2 (Операції, що оподатковуються за ставкою 7 %), 1.3 (Операції, що оподатковуються за ставкою 14 %); (Додаток 1).	18 (Позитивне значення різниці між сумою податкового зобов'язання та сумою податкового кредиту поточного звітного (податкового) періоду, яке сплачується до державного бюджету), 19 (Від'ємне значення різниці між сумою податкового зобов'язання та сумою податкового кредиту поточного звітного (податкового) періоду), (Додаток 2).	20.1 (Зарахування у зменшення суми податкового боргу з ПДВ) (Додаток 2) / 20.2 (Підлягає бюджетному відшкодуванню), (Додатки 2,3).

Джерело: узагальнено автором на підставі [3,8].

Наявність деталізованих облікових даних дозволяє аргументовано підтвердити правильність визначення бази оподаткування, сум податкового кредиту та зобов'язань, показників податкової декларації з ПДВ, що істотно знижує ймовірність виникнення податкових спорів із контролюючими органами.

Висновки

У процесі реалізації дослідження визначено, що облікова політика, документування, звітування та контроль розрахунків з ПДВ перебувають у центрі уваги сучасних як науковців, так і практиків, оскільки ефективність функціонування системи даного податку значною мірою залежить від якості сформованої облікової інформації. Питання форми закріплення правил обліку ПДВ має не лише методологічний, а й управлінсько-правовий характер. Правильно структурована система внутрішніх документів сприяє мінімізації податкових ризиків, підвищенню прозорості облікових процедур та формуванню належної доказової бази у випадку виникнення спорів з контролюючими органами. Узагальнено особливості відображення в обліковій політиці порядку визнання та віднесення до витрат сум податкових зобов'язань з ПДВ, що виникають у специфічних податкових ситуаціях (компенсуючі зобов'язання, коригування за результатами річного перерахунку, списання непідтвердженого податкового кредиту тощо).

Визначено, що бухгалтерська довідка у сфері обліку ПДВ являє собою не формальну процедуру, а важливий елемент системи внутрішнього контролю, управління податковими ризиками та правового захисту окремого підприємства. Її належне оформлення свідчить про високий рівень організації обліку та професійну відповідальність бухгалтера. Крім того, чітко регламентована система синтетичних і аналітичних рахунків сприяє формуванню належної доказової бази у разі проведення податкових перевірок. Деталізовано перелік субрахунків для синтетичного і аналітичного обліку, особливу увагу приділено узагальненню обліково-звітного супроводження та складовим внутрішнього контролю розрахунків окремого бізнес-суб'єкта щодо ПДВ.

Таким чином, удосконалення системи облікового відображення ПДВ слід розглядати не лише як технічний елемент бухгалтерського процесу, а як стратегічний інструмент управління податковими ризиками, підвищення

прозорості облікової інформації та забезпечення фінансової безпеки підприємства в умовах зростання фіскального контролю.

Література

1. Дрозд І. К., Назарова, Г. Б. Регуляторні аспекти реєстрації податкових накладних з податку на додану вартість: проблеми, ризики, перспективи. *Проблеми теорії та методології бухгалтерського обліку, контролю і аналізу*. 2025. № 2 (61). С. 3–15. [https://doi.org/10.26642/pbo-2025-2\(61\)-3-15](https://doi.org/10.26642/pbo-2025-2(61)-3-15)

2. Інструкція про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій: наказ Міністерства фінансів України від 30.11.1999 р., № 291. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0893-99#Text> (дата звернення: 22.02.2026).

3. Коваленко Ю. Облік ПДВ: методологічні та практичні аспекти. (2025). URL: <https://7eminar.ua/news/12075-oblik-pdv-metodologichni-ta-praktichni-aspekti> (дата звернення: 22.02.2026).

4. Назаренко О.В., Назаренко І.М. Формування обліково-інформаційних компонент адміністрування та внутрішнього аудиту розрахунків підприємств за ПДВ в період дії військового стану. *Інвестиції: практика та досвід*. 2025. № 22. С. 7-15. <https://doi.org/10.32702/2306-6814.2025.22.7>

5. Назаренко О.В. ПДВ: генезис, етапи розвитку, особливості облікового супроводження та відображення в обліковій політиці підприємства. *Агросвіт* № 3. 2026. С. 10-18. <https://doi.org/10.32702/2306-6792.2026.3.10>.

6. Овчарова Н. В. Облікова політика в частині відображення ПДВ: основні аспекти. *Інфраструктура ринку*. 2017. Вип. 9. С. 102-107. URL: <https://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/82399> (дата звернення: 22.02.2026) .

7. Плаксієнко В.Я. Облік податку на додану вартість у системі електронного адміністрування: аспекти наукової дискусії. *Інвестиції: практика та досвід*. 2016. № 19. С. 5–8.

8. Податковий кодекс України: Закон України від 2 грудня 2010 р. № 2755-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text> (дата звернення: 22.02.2026) .

References

1. Drozd, I. and Nazarova, H. (2025), “Regulatory aspects of value added tax invoice registration: issues, risks, and prospects”, *Problemy teorii ta metodologii bukhgalters'koho obliku, kontroliu i analizu*, vol. 2 (61), pp. 3–15.

2. Ministry of Finance of Ukraine (1999), “Instructions on the application of the Plan of accounts for accounting for assets, capital, liabilities, and economic transactions of enterprises and organizations”, available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0893-99#Text> (Accessed 22 Feb. 2026).

3. Kovalenko, Y. (2025), “VAT accounting: methodological and practical aspects”, available at: <https://7eminar.ua/news/12075-oblik-pdv-metodologicni-ta-prakticni-aspekti> (Accessed 22 Feb. 2026).

4 Nazarenko, O. and Nazarenko, I. (2025), “Formation of accounting and information components for administration and internal audit of VAT calculations by enterprises during martial law”, *Investytsiyi: praktyka ta dosvid*, vol. 22, pp. 7–15.

5. Nazarenko, O. (2026), “VAT: genesis, stages of development, features of accounting support and reflection in the accounting policy of the enterprise”, *Agrosvit*, vol. 3, pp. 10–18.

6. Ovcharova, N. (2017), “Accounting policy in terms of vat reflection: basic aspects”, *Infrastruktura rynku*, vol. 9. pp. 102-107, available at: <https://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/82399> (Accessed 22 Feb. 2026).

7. Plaksienko, V. (2016), “Accounting of the value added tax in system of electronic administration: aspects of the scientific discussion”, *Investytsiyi: praktyka ta dosvid*, vol. 19, pp. 5–8.

8. The Verkhovna Rada of Ukraine (2010), The Law of Ukraine “Tax Code of Ukraine”, available at: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2755-17> (Accessed 22 Feb. 2026).

Отримано редакцією журналу / Received: 12.03.26

Прорецензовано / Revised: 16.03.26

Схвалено до друку / Accepted: 20.03.26